SOSIAALI- JA TERVEYSJÄRJESTÖJEN AVUSTUSKESKUS

Lausunto

Viite: Eduskunnan tarkastusvaltiokunta; torstai 12.2.2026 klo 12.30

Asia: K 18/2025 vp Valtiontalouden tarkastusviraston vuosikertomus eduskunnalle 2025

Teema: Sosiaali- ja terveysjärjestöjen valtionavustukset, laillisuusvalvonta ja tuloksellisuuden arviointi

Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus STEA kiittää mahdollisuudesta tulla kuulluksi liittyen valtiontalouden tarkastusviraston vuosikertomukseen eduskunnalle 2025. STEAa on pyydetty lausunnossaan keskittymään järjestöille maksettaviin valtionavustuksiin, niiden myöntämiseen, käytön valvontaan ja tuloksellisuuden arviointiin sekä tämän kokonaisuuden toimivuuteen hallinnonalallaan.

1 Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustusten kokonaiskuva

Sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä toimivan itsenäisen valtionavustusyksikön Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskuksen (STEA) hallinnoimia valtionavustuksia (jatkossa STEA-avustuksia) myönnetään yleishyödyllisille yhteisöille ja säätiöille niiden hakemusten perusteella sosiaalisen hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen.

STEA-avustuksia edelsivät RAY-avustukset vuoteen 2016 asti. STEAn toiminta itsenäisenä valtionapuviranomaisena STM:ssä käynnistyi vuonna 2017. Vuoteen 2023 saakka STEA-avustuksia myönnettiin rahapelitoiminnan tuotoista. Vuodesta 2024 alkaen avustuksia on myönnetty valtion yleiskatteellisesta budjetista.

Kaavio 1. STEA-avustusten kehitys 2017-2026

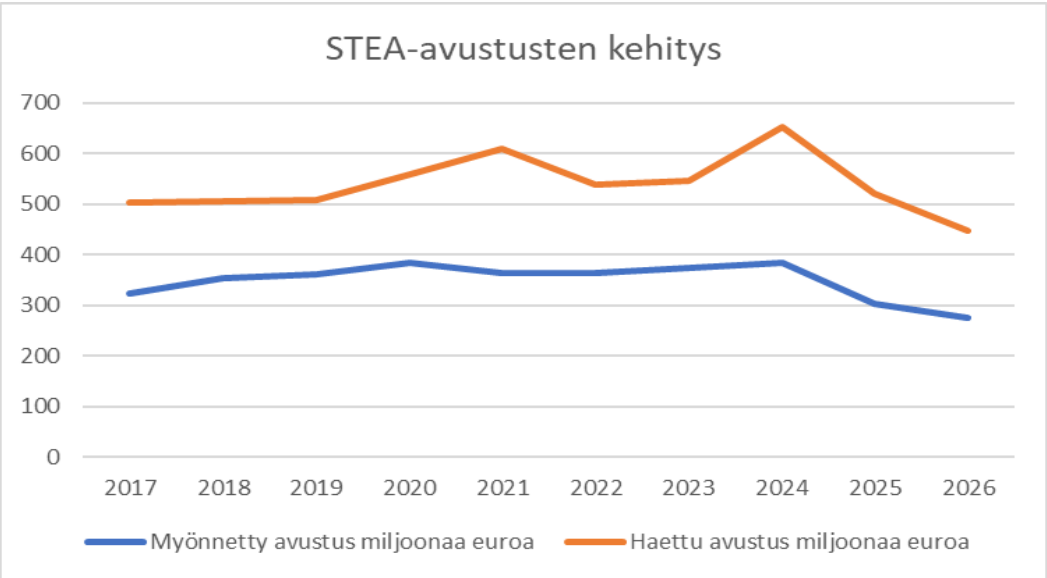

2 Avustusmäärärahojen lasku ja avustukset vuodelle 2026

STEA-avustusten avustusmääräraha laski valioneuvoston säästöpäätösten vuoksi vuonna 2026 noin 274 miljoonaan euroon (304 miljoonaa vuonna 2025 ja 384 miljoonaa vuonna 2024). Avustusmäärärahojen pieneneminen vaikutti vuonna 2026 ensisijaisesti uusien myönnettävien avustusten määrään, joita myönnettiin noin 2,5 miljoonaa euroa. Tämän lisäksi säästöjä haettiin kohdentamalla jatkuviin avustuksiin noin 15 miljoonan euron säästöt.

Taulukko 1: STEAn avustusmäärärahat valtion talousarviossa

Avustustoiminnan avustuskokonaisuudet 2024-2026 (milj. euroa)

	2024 toteutunut	2025 toteutunut	2026 toteutunut
Järjestöjen toimintaedellytysten vahvistaminen	96	86	83
Terveyden edistäminen sekä työ- ja toimintakyvyn vahvistaminen	106	80	71
Osallisuuden, toimijuuden ja arjenhallinnan tukeminen	135	97	83
Kriisiauttaminen ja arjen turvallisuuden edistäminen	47	41	37
Yhteensä	384	304	274

Avustusmäärärahan käyttö avustuslajeittain vuosina 2024-2026 (milj. euroa)

	2024 toteutunut	2025 toteutunut	2026 toteutunut
Yleisavustukset	68	59	58
Kohdennetut yleisavustukset	237	224	212
Investointiavustukset	7	1	1
Hankeavustukset	72	20	3
Yhteensä	384	304	274

STEAn avustusvalmistelu perustuu kokonaisharkintaan, jossa kiinnitetään huomiota avustuksilla rahoitettavan toiminnan tarpeellisuuteen ja odotettavissa oleviin tuloksiin. Säästöjä kohdennetaan ensisijaisesti toimintoihin, joiden tarvetta tai tuloksellisuutta ei voida luotettavasti todentaa. Myös toiminnan kustannustehokkuuteen kiinnitetään erityistä huomiota. Säästöjä pyritään kohdentamaan ensisijaisesti hallinnon kustannuksiin. Leikkausten vaikutuksia järjestöjen kohtaavaan toimintaan vuodelle 2026 pyrittiin minimoimaan siten, että järjestöjen toiminnan kohderyhmien kannalta tärkeisiin matalan kynnyksen toimintoihin kohdistettiin muita toimintoja vähemmän säästöjä.

Kokonaisharkinnassa huomiota kiinnitetään myös avustuksen hakijoihin liittyviin tekijöihin: avustuksilla rahoitetun toiminnan aiempaan laatuun ja toiminnan tuloksiin, laillisuusvalvonnan havaintoihin, avustuksen hakijan oman varallisuuden määrään sekä hakijan kyvykkyyteen hallinnoida valtionavustuksia. Varakkailta järjestöiltä edellytetään omarahoitusosuutta (15 %). Vuoden 2026 avustusten osalta säästöjä löydettiin myös etenkin järjestöjen toimintojen päällekkäisyyksistä.

STEA-avustusten määrärahojen pieneneneminen vaikuttaa merkittävästi sosiaali- ja terveysjärjestöjen rahoitukseen. Useilla järjestöillä STEA-avustukset toimivat joko ainoana tai lähes ainoana rahoituslähteenä. Esimerkiksi vuonna 2024 noin 34 prosentilla avustuksen saajista STEA-avustusten osuus

oli 80–100 prosenttia kaikista toimintaan saaduista tuotoista. Järjestöjen rahoituksen kokonaisuus voi muodostua esimerkiksi STEA-avustusten lisäksi muiden ministeriöiden avustuksista, ESR-rahoituksesta, jäsenmaksuista ja/tai oman varainhankinnan tuotoista.

3 STEA-avustusten tuloksellisuuden arviointi

STEA edistää sosiaalista hyvinvointia ja terveyttä kohdistamalla valtionavustukset asiantuntevasti ja vaikuttavasti. Avustukset kohdistetaan vaikuttavaan toimintaan, jonka tarve on perusteltu ja joissa voidaan osoittaa tuloksia. Avustusten tuloksellisuutta arvioidaan vuosittain. Arvioinnissa otetaan huomioon myös toimintaympäristön muutokset. STEA-avustuksen hakijoiden ja saajien tulee kuvata avustuksella rahoitetun toiminnan vaikutusketju, joka konkretisoi avustuksilla rahoitetun toiminnan tavoitteet, kohderyhmät, toimintamuodot ja tulosodotukset. Avustuksen saajat raportoivat toiminnan mittakaavasta ja aikaansaaduista tuloksista STEAlle vuosittain. STEA arvioi myös avustuksella rahoitetun toiminnan tuloksellisuuden todentamiseen käytettyjä mittareita.

STEA-avustukset ovat tuloksellisuudeltaan lähtökohtaisesti hyvällä tasolla. Vuonna 2024 tehdyn toiminnan tuloksellisuudesta raportoi yht. 1508 avustuskohdetta. Avustuskohteista 472 tehtiin STEAssa tarkempi kohdekohtainen tuloksellisuusarvio. Näistä erittäin hyvän tuloksellisuusarvion sai 27 %, hyvä-arvion 45 %, riittävä-arvion 21 %, tyydyttävä-arvion 7 % ja heikko-arvion 1 %.
Tuloksellisuusarvioinnin kohteena olevat järjestöt raportoivat eri kohderyhmien hyvinvointia edistäneitä tuloksia. Kohderyhmät ovat esimerkiksi saaneet apua ohjaus- ja neuvonta sekä yksilö- ja ryhmätoiminnoista omaan elämäntilanteeseen ja eri tavoin haastavassa elämäntilanteessa olevien ihmisten hyvinvointi ja jaksaminen arjessa on parantunut. STEA-avusteiseen toimintaan osallistuminen vähensi yksinäisyyttä ja lisäsi yhteenkuuluvuuden tunnetta yhteisöihin sekä vahvisti osallisuuden kokemuksia ja luottamusta toisiin ihmisiin ja yhteiskuntaan.

STEA-avustuksilla rahoitetaan järjestöjen toimintaa paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti. Avustuskohteissa työskenteli vuonna 2024 yhteensä 8792 työntekijää. (n. 5526 htv) STEA-avustuksilla rahoitettujen järjestöjen toiminnassa oli vuonna 2024 mukana yhteensä 232 000 vapaaehtoista. Avustuksilla mahdollistettiin vuonna 2024 järjestöjen toiminnan kohderyhmille noin 40 miljoonaa yksittäistä neuvonta- ja tukitapahtumaa tai ryhmätoimintaan osallistumista.

Tuloksellisuusraporttien arvioinnin lisäksi STEA tekee tuloksellisuustarkastuksia. Tuloksellisuustarkastusten tavoitteena on todentaa valtionavustuksella tavoiteltujen ja STEAlle raportoitujen tulosten oikeellisuutta, riittävyyttä ja laatua sekä arvioida myönnettyjen valtionavustusten tarpeellisuutta ja kehittämistarpeita.

4 STEA-avustusten laillisuusvalvonta

STEAn valvontatehtävä perustuu valtionavustuslain pykälään 15, jonka mukaan valtioapuviranomaisen on huolehdittava valtionavustuksen asianmukaisesta ja riittävästä valvonnasta. Laillisuusvalvontaa toteutetaan monipuolisesti erilaisilla menetelmillä, joita ovat mm. maksuvalvonta, vuosiselvitystarkastus ja tarkastuskäynnit. Avustuksen saajien ohjauksella ja neuvonnalla ennaltaehkäistään virheitä ja väärinkäytöksiä.

Jokainen avustuksen saaja toimittaa STEAlle vuosittain toukokuun loppuun mennessä tilinpäätöksen liitteineen sekä erillisen selvityksen jokaisesta avustuskohteesta. STEA käsittelee kaikki vuosiselvitykset. Vuonna 2025 avustuksen saajat toimittivat verkkoasioinnin kautta STEAlle 858 avustuksen

saajan vuosiselvitystä ja 2 525 avustuskohteen vuosiselvitystä. Kaikki avustuksen saajat saavat palautteen vuosiselvityksestään. Avustuskohteille kohdennettujen kulujen ja tuottojen sekä palautettavien avustusten vahvistamisen lisäksi vuosiselvityksen perusteella arvioidaan mm. avustuspäätöksen ehtojen noudattamista, avustuksen saajan taloudellista tilannetta, kykyä hallinnoida valtionavustuksia sekä avustuksen käyttöön liittyviä riskejä.

Vuosiselvitystarkastuksen lisäksi STEA tekee vuosittain 40-50 tarkastussuunnitelman mukaista laillisuustarkastusta. Laillisuustarkastusten tarkoituksena on selvittää avustusten käytön lainmukaisuus ja avustuspäätöksen sekä siihen liittyvien ehtojen noudattaminen. Tarkastussuunnitelma laaditaan STEAn tarkastusmetodologian mukaisesti niin, että suurin osa tarkastuskohteista valikoituu riskiarvion mukaan. Myös euromääräisesti eniten STEA-avustuksia saaviin järjestöihin kohdistuu tarkastuksia säännöllisesti. Vuonna 2025 laillisuustarkastuksia tehtiin 49 kpl.

STEAn tekemät tarkastukset voivat johtaa avustuksen takaisinperintään. Ennen vuotta 2025 avustusten takaisinperintä perustui STM:n tekemään takaisinperintäpäätökseen, mutta lakimuutoksen myötä takaisinperintäasiat siirtyivät ministeriöltä STEAlle 1.1.2025 alkaen. Takaisinperintää kevyempi menettely on palautuspyyntö, joka tehdään tavanomaisesti vuosiselvityskäsittelyn yhteydessä, jos avustuskohteesta on jäänyt vuosiselvityksen perusteella avustusta käyttämättä. Vuonna 2025 palautuspyyntöjen ja takaisinperintöjen yhteismäärä oli noin 4,4 miljoonaa euroa, josta takaisinperintöjen osuus oli noin 2 miljoonaa euroa. Suurin osa STEAn takaisinperinnöistä aiheutuu vanhoista investointiavustuksista, joiden käytössä on tapahtunut takaisinperintäperusteen muodostavia muutoksia avustuskohteita koskevan 20 vuoden käyttörajoitusajan sisällä.

5 Lopuksi

Avustuskokonaisuuden hallinta STEAssa toimii erittäin hyvin. STEA-avustusten myöntäminen, maksaminen, tuloksellisuuden arviointi ja laillisuusvalvonta muodostavat eheän kokonaisuuden, jossa kaikki prosessit tekevät yhteistyötä keskenään. STEAn avustustenhallintajärjestelmä mahdollistaa osaltaan avustusten tehokkaan hallinnoinnin, kun kaikki tieto on koottu samaan järjestelmään.

STEA on saanut myös VTV:ltä myönteistä palautetta avustusten hallinnoinnista. VTV selvitti tarkastuksessaan vuonna 2022 rahapelitoiminnan tuotoista myönnettyjen avustusten hallinnoinnin asianmukaisuutta ja tuloksellisuuden edellytyksiä. Raportissa todettiin, että STEAn suorittamassa valvonnassa on useita huomionarvoisia hyviä käytänteitä, kuten kattava tarkastustoiminta, johon sisältyy sekä tuloksellisuus- että laillisuustarkastuksia.

Vuoden 2025 vuosikertomuksessaan eduskunnalle VTV esitti huolen siitä, että velvoitteesta huolimatta viranomaiset ilmoittavat vaihtelevasti kohtaamistaan väärinkäytöksistä tarkastusvirastoon. STEA tulee jatkossa kiinnittämään huomiota väärinkäytösten ilmoittamisvelvollisuuteen. STEA suhtautuu vakavasti avustusten väärinkäytöksiin ja vakavista väärinkäytöksistä tehdään aina tutkintapyyntö poliisille.

Tulevaisuuden haasteena on siirtyminen uuteen avustustenhallintajärjestelmään, kun myös STEA tulee ottamaan käyttöön yhteiset valtionavustuspalvelut ja VA-tietojärjestelmän. STEA pyrkii tekemään tiivistä yhteistyötä VA-järjestelmän kehittäjien kanssa, jotta avustusten hallinnointi pysyy samalla erinomaisella tasolla myös tulevina vuosina. Kuluvan vuoden aikana valmistellaan myös STEAn organisatorisen aseman muutosta. Valmistelutyö on vielä kesken, joten sen vaikutuksia STEA-avustusten hallinnointiin on liian aikaista arvioida.